

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Kniven i lådan

En undersökning av konstruktionen *inte* [*best. artikel*] [*adjektiv superlativ*]
[*substantiv best. form*] *i* [*substantiv best. form*]

Anna Ehrlemark

Specialarbete 7,5 hp

Svenska språket, Fortsättningskurs SV1203 VT 2013

Handledare: Filippa Lindahl

Sammandrag

I min uppsats har jag undersökt konstruktionen *inte [best. artikel] [adjektiv superlativ] [substantiv best. form] i [substantiv best. form]*, eller *inte den vassaste kniven i lådan* som konstruktionens mest etablerade representant. Undersökningen har genomförts inom ramarna för det pågående arbetet med att konstruera ett så kallat konstruktikon vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs Universitet.

Syftet med uppsatsen är att karaktärisera konstruktionen och formulera en konstruktikonpost som följer det fastställda beskrivningsformatet för databasen, så att den kan införlivas i arbetsversionen av konstruktikonet.

Med hjälp av korpusstudier i Språkbankens databaser har jag formulerat de konstruktionsgrammatiska villkor som gäller för konstruktionen, samt analyserat huruvida den kvalar in som ett idiom enligt Emma Sköldbergs (2004) idiomdefinition. Jag har också diskuterat vilka semantiska och lexikala villkor som måste uppfyllas för att uttryck av typen *inte den ljusaste kritan i asken* ska räknas som variationer på den aktuella konstruktionen.

Mina resultat visar att konstruktionen inbegriper figurativa uttryck med den överförda betydelsen “dum, korkad, inkompetent” där substantiven i frasen förhåller sig till varandra som [innehåll] i [behållare] och adjektivet anger en positiv egenskap för det objekt som utgör metaforens källdomän.

Jag har också konstaterat att uttrycket *inte den vassaste kniven i lådan* är det prototypiska uttrycket för konstruktionen, det etablerade mönster som språkbrukarna varierar med kreativa synonymuttryck. Jag anser att *inte den vassaste kniven i lådan* är ett tillräckligt etablerat och lexikaliserat uttryck för att kvalificera som idiom enligt Emma Sköldbergs definition.

Nyckelord: Konstruktikon, konstruktionsgrammatik, lexikaliserade fraser, idiom

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1. Syfte	4
2. Bakgrund	5
2.1. Konstruktionsgrammatik	5
2.2. Konstruktikon	5
2.4. Lexikaliserade fraser och idiomdefinition	6
3. Karakterisering av konstruktionen	7
4. Genomförande	9
4.1. Metod och material	9
4.2. Sökning i Korp	9
4.2.1. Första sökningen – karakterisering	9
4.2.2. Andras sökningen – inte inte	12
5. Diskussion	13
5.1. Metaforens gränser	13
5.2. Han har inte alla hästar i stallet	14
5.3. Idiom	14
6. Konstruktikonpost	15
6.1. Konstruktikon, beskrivningsformat	15
6.2. Konstruktikonpost – kniven_i_lådan	16
7. Litteraturförteckning	18

Tabell- och figurförteckning

Figur 1. Kniven i lådan	8
Tabell 1. Sökväg 1	9
Tabell 2. Sökresultat, första sökningen	10
Tabell 3. Sökväg 2	12
Tabell 4. Sökväg 3	13

1. Inledning

Hon är inte den vassaste kniven i lådan. Hon är inte den hetaste habaneron i pepparhyllan. Hon är inte den största magneten på kylskåpet. Hon är inte den snabbaste traktorn i Farmville. Hon är inte den mest slipade diamanten i smyckesskrinet. Vad är hon?

Radioprogrammet Cirkus Kiev på P3 har populariserat det moderna uttrycket *inte den vassaste kniven i lådan* i en lång rad skämtsamma metaforer där programledaren Kattis gör sig rolig på sin kollega Camillas bekostnad¹. Inte alla uttryck följer den syntaktiska konstruktion som jag ägnar den här uppsatsen, men gemensamt för dem alla är de kreativa metaforerna och underdriften som humoristisk poäng. *Kniven i lådan* är modersmetaforen, ett mönster som genererar mer eller mindre fyndiga variationer av kluriga språkbrukare. En ordagrann sökning i google ger inte mindre än 91 500 träffar² på “inte den vassaste kniven i lådan”, vilket inte är så lite. Den kvalificerar in tillsammans med “bakom flödet” (396 000 träffar), "född i farstun" (271 000 träffar) och "tappad bakom en vagn" (158 000 träffar) som etablerade uttryck för att någon är dum, korkad, inkompetent.

Det som gör uttrycket *inte den vassaste kniven i lådan* intressant ur ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv är att det verkar vara ett produktivt mönster och att variationer på det verkar generera inte bara uttryck med betydelseavgränsningen “dum, korkad, inkompetent”, utan en hel rad lekfulla, figurativa underdrifter. Man kan se mönstret som en konstruktion i konstruktionsgrammatisk bemärkelse.

1.1. Syfte

Syftet med uppsatsen är att karaktärisera den konstruktion som uttryck av typen *inte den vassaste kniven i lådan* går tillbaka på. Särdragsanalysen kommer att ligga till grund för en konstruktikonpost i arbetsversionen av det konstruktikon som håller på att utvecklas vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs Universitet. På så sätt bidrar jag med en liten enhet i det arbete som kommer att resultera i ett viktigt komplement till befintliga lexikografiska resurser samt i framtiden utgöra en resurs för forskare, andraspråksinlärare med flera.

1 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2640&artikel=4942760>

2 Sökningen utfördes 2013-05-31.

2. Bakgrund

2.1. Konstruktionsgrammatik

Språkssystemet kan beskrivas med hjälp av distinktionen mellan generella regler och betydelsebärande enskilda enheter – grammatik och lexikon. Traditionellt sett har språkvetenskapen fallit isär i dessa två fält. Konstruktionsgrammatik erbjuder ett nytt synsätt på språket som inkluderar också alla de konstruktioner som hamnar vid sidan av både grammatiken och lexikonet, konstruktioner som är för generella för att tas upp i lexikonet men för specifika för att platsa i grammatiken (Lyngfelt & Forsberg 2012). Konstruktionsgrammatiken strävar efter att beskriva en produktiv del av språket som är en central del av språkbrukarnas kunskap. Istället för att försöka bevara distinktionen mellan generellt och specifikt väljer konstruktionsgrammatisk forskning att se hela språkssystemet som ett kontinuum mellan mer specifika och mer generella konstruktioner (Lyngfelt 2013). I centrum för konstruktionsgrammatiken står således konstruktioner – konventionaliserade förbindelser mellan form och innehåll (Lyngfelt & Forsberg 2012).

2.2. Konstruktikon

En av konstruktionsgrammatikens viktigaste utmaningar är att organisera konstruktionsgrammatiska beskrivningar på ett sätt som gör dem lika användbara, sökbara och standardiserade som grammatikor och lexikon. I det syftet har forskare i Berkeley sedan 1997 arbetat fram en lexikografisk databas byggd på ramsemantik kallad *FrameNet*, och som ett komplement till densamma ett *constructicon* med sökbara konstruktionsposter. På Göteborgs Universitet pågår motsvarande projekt under namnen Svenskt Frasnät, komplementerat av en utvecklingsversion av ett konstruktikon.

Idén bakom ramsemantiken är att språkens alla ord och begrepp kan beskrivas med hjälp av semantiska ramar. Frasnätet struktureras både utifrån ramar och ord och hela ramverket är hierarkiskt organiserat så att mer generella ramar är överordnade mer specifika. Så sorteras till exempel uppslagsorden *hus* och *bygga* under ramen *byggnader* medan *hem* ramas in med *förväntad plats att finna en person*. Med hjälp av frasnätet går det att beskriva alla de element en språkbrukare måste känna till för att förstå den fulla innebörden av till exempel ordet *hämnad* (*förövare, förseelse, offer, hämnare, bestraffning*) (Börjesson 2012, s. 6). Frasnätet fungerar utmärkt för att beskriva lexikala enheter, men för konstruktioner vars betydelse inte går att fånga

genom de ingående ordens lexikala innebörd behövs ett konstruktikon (Lyngfelt & Forsberg 2012). I konstruktikonet organiseras konstruktioner enligt samma mall som lexikala enheter i frasnätet, de är alltså fullt integrerade med övriga lexikala resurser i Språkbanken vid Göteborgs Universitet. Varje konstruktion har en egen post i konstruktikonet. Där namnges och katalyseras den utifrån struktur, betydelse och vilka krav den ställer på kontexten och de ingående leden.

2.3. Lexikaliserade fraser och idiomdefinition

Svenska Akademiens grammatik talar inte om konstruktioner utan om lexikaliserade fraser, som endast utgör en liten del av alla konstruktioner i ett språk. Där definieras en lexikaliserad fras som en “ordförbindelse vars helhetsbetydelse inte restlöst kan beräknas ur de enskilda ordens betydelser” (SAG, termförklaring, Band 1, s. 195). Dit räknas bland annat idiom, som inte får någon egen förklaring i SAG utan får antas sorteras under fixerade lexikaliserade fraser.

I sin avhandling *Korten på bordet* (2004) behandlar Emma Sköldberg frågan om uttrycksmässig variation hos ett antal svenska idiom och lägger fram ett förslag till idiomdefinition. I avhandlingen kommer hon bland annat fram till att det är lönlöst att försöka fastställa ifall idiom ska härledas till lexikonet eller behandlas som gränsfall. En konstruktionsgrammatisk analys framstår som mer rimlig. I så fall väljer vi att behandla idiom som lexikaliserade fraser på ett kontinuum mellan lexikon och grammatik. Ju fastare och mer institutionaliserat ett idiom är, desto orubbligare är det i sin konstruktion och desto närmare lexikonet ligger det. När man gör ett försök att begripa sig på ett idiom kan det alltså vara intressant att undersöka vilka villkor som gäller för att en idiomkonstruktion ska användas på korrekt sätt.

Emma Sköldbergs idiomdefinition:

- Ett idiom utgör vanligen en del av en sats eller mening, ibland en hel sats eller mening.
- Ett idiom är uppbyggt av lexikaliska enheter som i sig uppvisar en viss morfologisk struktur och ingår i en syntaktisk konstruktion.
- Ett idiom har en relativt fixerad form.
- Ett idiom har som helhet figurativ betydelse.
- Ett idiom har en betydelse som inte är härledbar endast ur de ingående ordens betydelse.
- Ett idiom har inte huvudsakligen en grammatisk eller textbindande funktion.
- Ett idiom är institutionaliserat.

3. Karaktärisering av konstruktionen

Inte den vassaste kniven i lådan är en lexikaliserad fras som kandiderar som idiom enligt Emma Sköldbbergs idiomdefinition. Den finns inte upptagen i något lexikon, och kan alltså inte anses vara särskilt institutionaliserad, i övrigt uppfyller den alla krav i Sköldbbergs definition. Uttrycket går att variera efter det etablerade mönstret och kan ge upphov till nya fraser med samma innebörd. Konstruktionen går inte att ringa in enbart utifrån sin syntaktiska struktur, utan kräver dessutom en lexikal och semantisk avgränsning. Genom att parafrasera innehållet utifrån autentiska exempel ur språkbanken Korp har jag kommit fram till följande betydelse:

inte den vassaste kniven i lådan 'dum, inkompetent, korkad'
/om person; ofta skämtsamt/

Frasen *den vassaste kniven i lådan* konstrueras som en bunden nominalfras i predikativ efter kopulaverbet *vara*, med satsadverbialet *inte* som obligatoriskt förled. Verbet *vara* konstrueras med bundet subjektspredikativ som anger en egenskap som tillkommer predikationsbasen (SAG Band 3, Predikativ §20, §31). Satsadverbialet *inte* negerar hela utsagan. (SAG, Band 4, Satsadverbial §2)

Frasen kräver alltså ett subjekt och verbet måste vara *vara*.

Det syntaktiska mönster som *kniven i lådan* och andra variationer på konstruktionen följer ser ut så här:

inte [best. artikel] [adjektiv superlativ] [substantiv best. form] i [substantiv best. form]

De två substantiven förhåller sig till varandra som [innehåll] i [behållare], till exempel [kniv] i [låda], [krita] i [ask], [häst] i [hage]. Det första substantivet utgör alltså ett objekt som är vanligt att finna i avgränsningen av det andra substantivet.

Konstruktionen skiljer sig från andra konstruktioner som följer samma syntaktiska mönster – t.ex. *inte den piggaste tjejen i stan* - genom att betydelsen är figurativ, och inte kan härledas enbart ur de ingående ordens betydelse. Vidare skiljer den sig från liknande konstruktioner med härledd betydelse genom betydelseavgränsningen “dum, inkompetent, korkad”. Det utesluter konstruktioner av typen *inte den piggaste fisken i vattnet* men inbegriper å andra sidan konstruktioner som *inte den ljusaste kritan i*

asken. Jag kommer i den avslutande diskussionen fundera vidare över huruvida adjektivet i frasen måste ha en metaforisk betydelse som syftar på intelligens för att konstruktionsvillkoren ska anses vara uppfyllda.

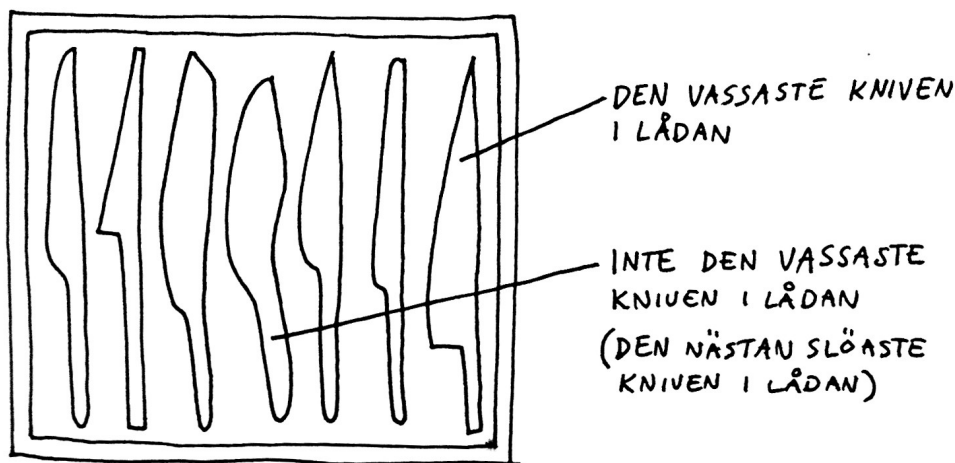
Konstruktionen är metaforisk. Betydelsen är överförd från kniven i lådan till den person som utsagan syftar på. Det koncept som metaforen syftar på brukar kallas måldomän medan jämförelsekonceptet, i vårt fall knivlådan, kallas källdomän. (Saeed, 2009, s. 359). Subjektet i utsagan förhåller sig till andra personer på samma sätt som kniven i lådan förhåller sig till andra knivar (i lådan). Adjektivet "vass" talar om intelligens i analogisk mening. Motsatsen dum kan också beskrivas som "slö" (Nordstedts Svenska Synonymordbok, 2009). Häri ligger en viktig del av metaforens överförda betydelse.

Konstruktionen är skämtsam och välmenande. Det har visat sig att språkbrukarna gillar att leka med den och komma på nya metaforer enligt det etablerade mönstret³. Det roliga ligger i att hela utsagan är en underdrift, eller en litotes med retoriska termer. En litotes anger ett lägre värde på en skala än det som avses (SAG, termförklaring, Band 1, s. 195), så att det som *inte* är vassast snarare är (nästan) slöast. "När negationen används om graderbara förhållanden avses ofta konträr snarare än kontradiktorisk betydelse (litotes)" (SAG, Band 4, Satsadverbial, §80):

inte vacker [~ rätt ful]

inte liten [~ rätt stor]

inte vassast [~ nästan slöast]

Figur 1. Kniven i lådan

3 För en lång lista med besläktade exempel, se t.ex. radioprogrammet Cirkus Kiev 2012: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2640&artikel=4942760>

4. Genomförande

4.1. Metod och material

För att karaktärisera och definiera konstruktionen har jag använt mig av korpusverket Korp, som är en del av Språkbanken vid Göteborgs Universitet. Korp innehåller över 1,2 miljarder löpord (eller token) fördelade på 126 olika korpusar, och ger således mycket goda möjligheter att studera språkbruket i autentisk text.

Min egen språkkänsla säger mig att *inte den vassaste kniven i lådan* är ett relativt nyetablerat uttryck bland språkbrukarna och att det framförallt används i mer informellt språkbruk. För att testa min tes har jag därför valt att utföra mina sökningar i fyra olika samlingskorpusar: August Strindberg (för historisk referens), Skönlitteratur (för prosa), Tidningstext (för vardagligt, vårdat språkbruk) och Bloggmix (för vardagligt, informellt språkbruk).

4.2. Sökning i Korp

4.2.1. Första sökningen - karaktärisering

Den första sökningen ägnades åt att avgöra var de yttre gränserna för min konstruktion skulle dras. Eftersom jag ville ta Emma Sköldbbergs (2004) exempel och undersöka vilka villkor som gäller för att form och innehåll ska överensstämma inom konstruktionen bestämde jag mig för att börja med en sökning som jag visste skulle fånga in också andra belägg än den för mig aktuella konstruktionen. Jag utgick från att det syntaktiska mönstret för konstruktionen var fast, medan den lexikala och semantiska dimensionen kan variera.

I den första sökningen antog jag att satsadverbialet *inte* är ett obligatoriskt förled till nominalfrasen samt att prepositionsfrasen måste innehålla prepositionen *i*. Sökvägen anges i tabell 1.

Tabell 1. Sökväg 1

Textfält 1	Ord > inte
Textfält 2	Ordklass > determinerare
Textfält 3	Msd > JJ.SUV.UTR+NEU.SIN+PLU.DEF.NOM
Textfält 4	Ordklass > substantiv
Textfält 5	Ord > är > i
Textfält 6	Ordklass > substantiv

Sökresultaten för den första sökningen kan sorteras i fem olika kategorier, där endast de två sista – 4 och 5 – kan anses utgöra exempel på den aktuella konstruktionen.

1. Bokstavliga: (...) *inte det minsta ont i axeln* (...)
2. Bokstavliga, litoteser: (...) *inte den piggaste tjejen i stan* (...)
3. Figurativa med överförd mening som inte stämmer överrens med den för mig intressanta konstruktionen: (...) *inte den värsta boven i dramat* (...)
4. Figurativa med den överförda meningen “dum, korkad, inkompetent”: (...) *inte den ljusaste kritan i asken* (...)
5. Olika varianter på den etablerade lexikaliserade frasen *inte den vassaste kniven i lådan* med den överförda meningen “dum, korkad, inkompetent”.

Sökresultaten fördelade sig över de olika kategorierna enligt tabell 2.

Tabell 2. Sökresultat, första sökningen.

Korpussamling	Bokstavlig	Bokstavlig (litotes)	Figurativ, annan	Figurativ - "dum, korkad, inkompetent"	Figurativ - Kniven i lådan	Totalt
August Strindberg (5 817 464 token)						0
Skönlitteratur (22 420 139 token)	5					5
Tidningstext (304 011 388 token)	24	17	2			43
Bloggmix (391 065 399 token)	20	64	8	7	36	135

1. De bokstavliga beläggen kan skiljas från de övriga kategorierna eftersom satsadverbialet *inte* enbart negerar satsen, och inte som i de andra fallen ger en konträr betydelse (litotes). De bokstavliga nominalfraserna kan också bildas med andra verb än *vara*.

Exempel från Tidningstext:

Men Isovaara tillhör inte den innersta kretsen i partiet, och för honom blev det bums adjö.

Exempel från Skönlitteratur:

Hon är stum och rör inte den minsta muskel i ansiktet – bara ögonlocken.

Exempel från Bloggmix:

*Tydiligen mår **inte den yngsta dottern i familjen** så bra.*

2. De bokstavliga beläggen med konträr betydelse går att urskilja genom att parafrasera innehållet enligt SAG:s litotesbeskrivning (SAG, Band 4, Satsadverbial, §80). Satsadverbialet *inte* är obligatoriskt för betydelsen. Korpulaverbet *vara* är vanligt, men inte obligatoriskt eftersom litotesen inte alltid avser en egenskap.

Exempel från Tidningstext:

*Det är väl **inte den seriösaste hyresvärlden i landet**. [~ en av de oseriösare hyresvärldarna i landet]*

Exempel från Bloggmix:

*Det finns ju en anledning till att min hårboll kallas för **Tjockkatten här på bloggen, han är inte den smalaste katten i världen**. [~ en av de tjockare katterna i världen]*

3. Det är vid den tredje kategorin som gränserna börjar bli suddiga. Vissa av de figurativa beläggen med en annan överförd betydelse än den intressanta går att urskilja genom att substantiven i frasen inte följer de semantiska valensramarna [innehåll] i [behållare]. Andra urskiljer sig genom att adjektivet uppenbarligen syftar på en annan egenskap än “intelligent”.

Exempel från Tidningstext:

*Här hjälper **inte den tjockaste elefanthud i världen**.*

*Beslutet i kommunstyrelsen är **inte det sista ordet i frågan**.*

Exempel från Bloggmix:

*Bäraren är som synes **inte den piggaste fisken i vattnet, men glad ändå**.*

*(...) jag är **inte det händigaste verktyget i lådan** så att säga.*

4. I den fjärde kategorin är alla element på plats. Metaforen syftar mer eller mindre tydligt på intelligens, substantiven förhåller sig till varandra som [innehåll] i [behållare], satsadverbialet *inte* är obligatoriskt och koplaverbet *vara* förutsätter att utsagan syftar på ett subjekt som tillskrivs egenskapen “dum, korkad, inkompetent”. Belägg ur den fjärde kategorin går enbart att hitta i korpussamlingen Bloggmix, vilket bekräftar konstruktionens informella karaktär.

Exempel från Bloggmix:

*Han är **inte den smartaste kamelen i kamelstallet**.*

*Han är **inte den ljusaste kritan i asken**.*

I andra fall kan betydelsen vara mer svårfångad (metaforen har muterat långt från sitt ursprung) och det går inte att entydigt avgöra ifall utsagan syftar på intelligens eller någon annan egenskap.

Exempel från Bloggmix:

*Han är **inte** den coolaste varan i kyldisken.*

*Han är **inte** den snabbaste hästen i hagen.*

5. De olika beläggen med varianter på *kniven i lådan* är avgjort flest. Det bekräftar tesen om att det är “moderskonstruktionen” som de andra konstruktionerna från kategori fyra syftar tillbaka på. Idiomat får anses vara etablerat, men den höga uttrycksmässiga variationen tyder på att frasen inte är helt fixerad.

Exempel från Bloggmix:

*Andreas Johansson är **inte** den skarpaste kniven i lådan.*

*Det är ju **inte** de vassaste knivarna i lådan som rattar den offentliga sektorn idag.*

*Min man är **inte** den vassaste kniven i lådan i bland.*

*Det är förmodligen **inte** de vassaste knivarna i journalistlådan som jobbar på City (blaskan är ju för tusan gratis!).*

4.2.2 Andra sökningen – inte inte

För att avgöra ifall satsadverbialet *inte* är ett obligatoriskt förled till nominalfrasen *den vassaste kniven i lådan* utförde jag en sökning där jag uteslöt *inte* ur söksträngen, som anges i tabell 3.

Tabell 3. Sökväg 2.

Textfält 1	Ord > är inte > inte
Textfält 2	Ordklass > determinerare
Textfält 3	Msd > JJ.SUV.UTR+NEU.SIN+PLU.DEF.NOM
Textfält 4	Ordklass > substantiv
Textfält 5	Ord > är > i
Textfält 6	Ordklass > substantiv

Sökresultat i den andra sökningen gav jämförelsevis många träffar i de olika korpussamlingarna – 69 träffar i August Strindberg, 396 träffar i Skönlitteratur, 7029 träffar i Tidningstext och 5629 träffar i Bloggmix. Träffarna har ingenting med den aktuella konstruktionen att göra utan täcker in en mängd olika uttryck som *den häftigaste stan i världen, den sista boken i trilogin, de minsta cellerna i kroppen, de äldsta tricken i boken, dom viktigaste organen i kroppen* etc.

Vad jag försöker avgöra är ifall *den vassaste kniven i lådan* går att använda i positiv bemärkelse. Jag formulerade alltså om min sökning till den mer specifika sökvägen i tabell 4.

Tabell 4. Sökväg 3.

Textfält 1	Ord > är > är
Textfält 2	Ordklass > determinerare
Textfält 3	Msd > JJ.SUV.UTR+NEU.SIN+PLU.DEF.NOM
Textfält 4	Ord > är > kniven
Textfält 5	Ord > är > i
Textfält 6	Ordklass > substantiv

Resultatet gav 19 träffar i korpussamlingen Bloggmix, samtliga nitton är varianter på *inte den vassaste kniven i lådan* med bisatsordföljd eller med utbrytningskonstruktion:

*Jag har minst en läsare som **inte** är den skarpaste kniven i lådan.*

*För nu är det **inte** jag som är den vassaste kniven i lådan.*

*Jag vet att hon **inte** är den skarpaste kniven i lådan.*

Det verkar alltså som att satsadverbialet *inte* är obligatoriskt förled till nominalfrasen *den vassaste kniven i lådan* i den aktuella konstruktionen och detsamma borde gälla för mindre etablerade varianter på uttrycket.

5. Diskussion

5.1 Metaforens gränser

Det är lätt att konstatera att *inte den vassaste kniven i lådan* är det uttryck som står som mall för det produktiva mönster som genererar andra mer eller mindre kreativa fraser med betydelsen “dum, korkad, inkompetent. *Kniven i lådan* är inte bara vanligast, den finns också ofta med som rubrik till olika listor med uppfinningsrika variationer.⁴

Den viktigaste frågan att ta upp till diskussion är var den yttre gränsen för konstruktionen ska dras. I rätt sammanhang kan språkbrukarna känna igen väldigt abstrakta metaforiska uttryck som syftar tillbaka på kniven - *Hon är inte den största magneten på kylskåpet*.⁵ Helt unika variationer kräver ett sammanhang i närheten av *kniven i lådan* för att kvala in som synonyma konstruktioner. Andra halsbrytande abstrakta uttryck etableras och lexikaliseras i språkbrukarnas minne. “Inte den snabbaste hästen i hagen” får 7300 träffar i google, “inte den ljusaste kritan i asken”

4 Se till exempel <http://www.kattakvack.se/?p=4860> och http://www.skrattportalen.se/index.php?page=jokes&page_key=intelligens&viewPage=1,

5 Cirkus Kiev, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2640&artikel=4942760>

bara 1100. Obskyra uttryck som *han är inte den lurvigaste valpen i kullen*⁶ förekommer nästan bara i listor över olika fyndiga varianter på *kniven i lådan*.

Både “vass” och “ljus” kan användas som analoga adjektiv för “intelligent”. Men hur är det med “stor”, “lurvig”, “het”, “cool” eller “snabb”? Snarare än en tydlig koppling till intelligens är den gemensamma nämnaren en i sammanhanget positiv egenskap för det objekt som utgör metaforens källdomän. Det går att tänka sig uttryck med negativt laddade adjektiv – *hon är inte den dammigaste boken i biblioteket* – men det vrider uppochner på skalan och ger uttrycket en positiv och uppskattande innebörd istället för hånande och nedlåtande.

Ibland är det svårt att veta ifall uttrycket syftar på intelligens eller något som ligger närmare adjektivets faktiska lexikala betydelse. *Inte den piggaste fisken i vattnet* kan nog snarare räknas som en variant på *inte den piggaste tjejen i stan* än på *inte den vassaste kniven i lådan*. Innebörden måste tolkas i sitt sammanhang.

5.2 Han har inte alla hästar i stallet

Många av de uttryck som anges som synonymer till *inte den vassaste kniven i lådan* i språkbrukarnas egna listor följer ett annat syntaktisk mönster än den konstruktion som undersöks i den här uppsatsen. *Han har inte alla hästar i stallet* liknar *kniven i lådan* genom den metaforiska liknelsen [innehåll] i [behållare] och den överförda innebörden “dum, korkad, inkompetent”. Det är fortfarande underdriften som är uttryckets kärna, men istället för *vara* används verbet *ha* för att tillskriva subjektet egenskapen. En separat konstruktionspost borde inrättas för uttryck av den här typen. I övrigt uppvisar konstruktionen samma variationsrikedom och kreativa metaforlek som *kniven i lådan*.

5.3 Idiom

Ifall det är betydelsefullt att försöka avgöra ifall *inte den vassaste kniven i lådan* går att definiera som ett idiom eller inte så handlar det i första hand om etableringsgrad, en fråga för lexikografer. Bör konstruktionen komma med i nästa upplaga av *Svenskt språkbruk*?

Emma Sköldberg menar att lexikaliserade fraser som är helt fasta och inte uppvisar någon vidare variationsrikedom i sin grammatiska struktur i det autentiska materialet (korpus) kan sägas vara mer prototypiska lexikaliska enheter än de idiom som varierar i högre grad. (Sköldberg 2004, s. 40). I jämförelse med flera av de idiom

⁶ <http://www.kattakvack.se/?p=4860>

Sköldberg tar upp i sin avhandling (t.ex. *lägga korten på bordet, dra sitt strå till stacken, rinna ut i sanden*) uppvisar *inte den vassaste kniven i lådan* en relativt stor variationsrikedom. I min undersökning har jag t.ex. hittat belägg för *inte den skarpaste kniven i lådan, inte de vassaste knivarna i lådan* och *inte de vassaste knivarna i journalistlådan*. Samtidigt kan vi konstatera att *inte den vassaste kniven i lådan* är mer etablerat och mer fast i sin konstruktion än övriga variationer på uttrycket som jag har tagit med i konstruktionen. Det enda som saknas för att uttrycket *inte den vassaste kniven i lådan* fullt ut ska kvalificera som idiom enligt Sköldbergs idiomdefinition (Sköldberg 2004, s. 25) är att det institutionaliseras, alltså att det i sin helhet tas upp i något lexikon. Det anser jag att det borde det göra. Övriga synonyma uttryck är än så länge för lösa i formen för att kunna räknas som fullkomligt lexikaliserade idiom.

6. Konstruktikonpost

6.1. Konstruktikon, beskrivningsformat

Konstruktionerna i arbetsversionen av det svenska konstruktikonet beskrivs utifrån sina specifika egenskaper i enskilda konstruktikonposter. Konstruktikonposten innehåller i sin nuvarande utformning upp till 13 olika informationsfält där konstruktionen karaktäriseras utifrån fritextdefinition, strukturbeskrivning, konstruktionselement och annoterade exempel (Lyngfelt & Forsberg 2012, s. 14).

De 11 fält jag har tagit med i min konstruktikonpost innehåller följande information⁷:

id	Konstruktionens namn. Ska vara unikt inom databasen och gärna avslöja information om konstruktionen.
type	Typbenämningen för konstruktioner är Cx. Det finns andra typer inom databasen, såsom deltagarroll (Role) och grammatisk kategori (Cat).
category	Frastyp.
definition	Konstruktionen definieras i fritext, och respektive element taggas.
structure	Här uttrycks en enkel schematisk redogörelse för strukturen.
cee	Eventuella lexikalt specifika konstruktionselement.

⁷ Efter Börjesson (2011, s. 18) och Lyngfelt & Forsberg (2012, s. 16)

Common words	Eventuella kollostruktionella led, dvs. uttryck som inte är fixerade men ändå särskilt vanliga i konstruktionen.
Internal construction elements	Interna konstruktionselement (Ce). Här anges alla element som ingår i konstruktionen.
External construction elements	Externa konstruktionselement (Ce). Här anges de element som ingår i konstruktionens valens.
examples	Här anges några autentiska exempel på konstruktionen (ofta hämtade från någon av Språkbankens korpusar). Exempelen ska vara representativa för konstruktionen, men också belysa dess variationsmöjligheter. Hela konstruktionen taggas, liksom respektive konstruktionselement för sig. CEE markeras.
reference	Här anges källan till konstruktikonposten.

6.2. Konstruktikonpost - kniven_i_lådan

id	kniven_i_lådan
type	Cx
category	NP+
definition	Figurativ nominalfras i negerad sats med innebörden att [någon] _{entity} har egenskapen [dum/korkad/inkompetent] _{property}
structure	inte Aldef Adjsup Ndef i NPdef
cee	Inte, den, i
Common words	vassaste, kniven, lådan
Internal construction elements	role: name=property cat=Adj role: name=entity cat=NP role name=location cat=NP
External construction elements	role: name=entity cat=S cat=verb lu=vara
examples	Det är ju [[inte] _{adv} [de [vassaste] _{property} [knivarna] _{entity} [i lådan] _{location}]kniven_i_lådan som rattar den offentliga sektorn idag. Det är förmodligen [[inte] _{adv} [de [vassaste] _{property} [knivarna] _{entity} [i journalistlådan] _{location}]kniven_i_lådan som jobbar på City (blaskan är ju för tusan gratis!).

	<p>Min man är [[inte]_{adv} [den [vassaste]_{property} [kniven]_{entity} [i lådan]_{location}]kniven_i_lådan i bland.</p> <p>Han är [[inte]_{adv} [den [ljusaste]_{property} [kritan]_{entity} [i asken]_{location}]kniven_i_lådan.</p> <p>Han är [[inte]_{adv} [den [snabbaste]_{property} [hästen]_{entity} [i hagen]_{location}]kniven_i_lådan.</p>
reference	<p>Ehrlemark, Anna (2013) <i>Kniven i lådan. En undersökning av konstruktionen inte [best. artikel] [adjektiv superlativ] [substantiv best. form] i [substantiv best. form].</i> (Specialarbete) Inst f svenska språket, Göteborgs universitet.</p>

7. Litteraturförteckning

Börjesson, Linnea 2011. *Kämpa på! En undersökning av konstruktionen VERBA PÅ med fortsättningsbetydelse*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet.

Lyngfelt, Benjamin 2013, *Grammatik+. Frasstruktur, argumentstruktur och informationsstruktur*. (Opublicerat manuskript) Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

Lyngfelt, Benjamin & Forsberg, Markus 2012. *Ett svenskt konstruktikon. Utgångspunkter och preliminära ramar*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

Nordstedts Svenska Synonymordbok, 2009.

Saeed, John I. 2009 *Semantics*. Wiley-Blackwell.

SAG = Teleman, Ulf; Andersson, Erik & Hellberg, Staffan 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. Stockholm.

Sköldberg, Emma 2004. *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Meijerbergs.

Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser 2003. Norstedts.

Användarhandledning för verktyget Korp

<http://spraakbanken.gu.se/swe/forskning/infrastruktur/korp/anvandarhandledning>

Hämtad 2013-05-17

Kortfattad information om FrameNet

<https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/about>

Hämtad 2013-05-17

Kortfattad information om Svenskt Frasnät ++

<http://spraakbanken.gu.se/swefn/>

Hämtad 2013-05-19

Vassaste kniven i lådan - läs alla här! Radioprogrammet Circus Kievs lista över synonyma konstruktioner.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2640&artikel=4942760>

Hämtad 2013-05-24

Inte särskilt smart. Blogginlägg från bloggen Kvackavack.se .

<http://www.kattakvack.se/?p=4860>

Hämtad 2013-05-31

Avsaknad av intelligens. Forumdiskussion på Skrattportalen.se .

[http://www.skrattportalen.se/index.php?
page=jokes&page_key=intelligens&viewPage=1](http://www.skrattportalen.se/index.php?page=jokes&page_key=intelligens&viewPage=1)

Hämtad 2013-05-31